

טבעת יוסף

פנינים מתוך הספר החדש "טבעת יוסף" חופה וקידושין
מדריך הלכתי ומקיף לענייני שידוכין חופה קידושין ופריה ורביה

חתן שאינו רוצה לקיים סעודת נישואין כמקובל, האם קרובי הכלה יכולים לכופו?

תשובה: הנה השו"ע (סי' ס"ד סעיף ד') כתב "אם החתן אינו רוצה לעשות סעודה וקרובי הכלה רוצים שיעשה סעודה כופין אותו שיעשה סעודה לפי כבודו ולפי כבודו". ומקור דין זה מבואר בטור בשם ה"ר אפרים דקרובי הכלה כופין את החתן לעשות סעודה לפי כבודו ולפי כבודו משום דקיימא לן עולה עמו ואינה יורדת עמו, וילפינן לה בכתובות (סא.) מדכתיב (בראשית כ' ג') בעולת בעל, שהאשה נישאת לבעל להיות עימו בעלייתו ולא בירידתו. ובבית יוסף כ' שדברי ה"ר אפרים הובאו ברא"ש (ריש כתובות סי' ג') ובר"ן (א: ד"ה והוא), ובדברי הרב המגיד (פ"א מהלכות אישות הי"ד) ושם כתב שכן היה דן הרי"ף, ושכן דעת הרמב"ן (ג. ד"ה והוא בעינן) והרשב"א (ג: ד"ה שקדו). ובפרישה כתב שדין זה מוסכם מכל הפוסקים.

מיהו מסתבר שבזמן הזה שנשתנה המנהג ומשפחות החתן והכלה מתחלקים בהוצאות, אי אפשר לחייב את החתן להוציא כל הוצאות החופה לקיים סעודת נישואין, ומצאתי שהדבר מבואר כבר בפוסקים, שכ"כ בבית הלל (סי' נ"ה סעיף ב') ובערוך השולחן (סעיף י"ב), שבזמננו היו נוהגים שהכלה עושה את הסעודה, היה יכול החתן ובני משפחתו לכופו את הכלה שתעשה את הסעודה, ולכן בזמן הזה שהכל נהגו להתחלק בהוצאות משפחת החתן והכלה, ודאי שיכולין לכפות מי שאינו רוצה ליתן חלקו.

וכתב הכנסת הגדולה (הגה"ט אות ג') בשם לחם חמודות (חולין פ"ה אות י"ב) והבאר היטב שאי אפשר לכפות לפזר יותר מדאי, אלא רק כפי המנהג המקובל.

ובטעם שנשתנה המנהג שמתחילה היה החתן ומשפחתו עושים את הסעודה, ואחר כך הנהיגו שאבי הכלה עושה את סעודת הנישואין, אף שלא היה כן מקודם בזמן חכמי הש"ס, ביאר בספר קרבן עני (פרשת כי תצא) משום שאמרו חז"ל (ברכות ו:) כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות, לכן הנהיגו שאבי הכלה יעשה את הסעודה כדי שלא תחשב לסעודת "חתן" ואז אם לא ישמחו את החתן אינו עובר בחמשה קולות. ודבריו צ"ע דמסברא נראה דאין הדבר תלוי בכך שהסעודה משל החתן, אלא שהסעודה לכבוד החתן, ויש להביא ראיה מרש"י הקדוש (שם) שכתב "עובר בחמשה קולות" מזולזל בחמשה קולות שבירך בהן הקב"ה את ישראל. וטעם זה שייך אף שאדם אחר עושה את הסעודה לכבוד החתן. ומצאתי בחי' מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל (ברכות ו:) שכתב שנהנה דקאמר הכא לאו דוקא, אלא כל שיכול לשמח ואינו עושה כן הרי הוא עובר בכך, ושכן כתב הפרישה (סי' ס"ה סק"א וצ"ן לעיין במקנה), וכתב לחזק הדבר בסברא כיון שלומדים דין זה מנבואת ירמיהו שנתנבא על צרותיהם של ישראל שחמשה קולות של חתן וכלה לא ישבותו, לכך צריך לחזק קולות אלו בכל חיזוק שאפשר, ולכך מי שאינו משמחם עובר בכך, ואין הדבר תלוי כלל במה שנהנה מסעודת החתן, אכן ראיתי שהסכמת הפוסקים דדוקא מי שנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות, ראה מה שנתבאר בזה להלן.

מעלת וסגולת הזמנת עניים לסעודת החופה

בוה"ק (בראשית דף י:): איתא שבכל סעודה של מצוה מסירים הקטרוגים על ידי שמקדימים ליתן צדקה וחסד לעניים, ולהזמין עניים לסעודה. ובגמרא מסכת שבת (קנו:) מסופר על בתו של רבי עקיבא שביום שנכנסה לחופה נטלה את סיכת הזהב מראשה ונעצה אותו בקיר, בבוקר שנטלה בחזרה את הסיכה נמשך ויצא אחריו נחש שנאחו בסיכה ומת, שבשעה שתחבה את הסיכה בקיר נעצה אותו מבלי משים לב בעיניו של הנחש, אמר לה אביה רבי עקיבא איזה המעשה עשית שבזכותו ניצלת, אמרה לו אמש בלילה בסעודה בא עני וקרא על הזלת וביקש צדקה, והיו כולם טרודים בהילולא ולא היה מי שישמע אותו ויענהו, קמתי ונטלתי את מנת הסעודה שלי שהבאת לי והבאתי אותה לעני, אמר לה בזכות מצוה זו ניצלת מהמיתה, יצא רבי עקיבא ודרש "וצדקה תציל ממות" לא ממיתה משונה בלבד, אלא אף ממיתה עצמה.

ובמדרש תנחומא (האזינו) איתא מעשה נורא מבת עשיר שנשאת לשלושה אנשים ומתו כולם בליל הנישואין, עד שבא הרביעי לנושאה ובא אליה הנביא זכור לטוב וגילה לחתן שכשיבוא עני אחד לבוש שחורים לפניו יושבו אצלו ויאכילוהו וישקהו ויכבדהו בכל כוחו, וכן עשה ובשכר זה ניצול ממות. כתב במדרש תלפיות (ענף חתן וכלה) חתן דומה למלך, מה מלך פותח יד לצדקה, אף החתן כן. וכן כתב בילקוט מעם לועז (דברים כ"ב) שישתדל החתן לחלק צדקה ביום חופתו, שמעלת הצדקה שבשכרה אין האשה מפלת נפלים, ועל ידי כך יהיה לו זרע של קיימא. ובשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (סי' תתרכ"ב) כתב שהיה מנהגם באשכנז שכל חתן צריך ליתן מתנה הגונה להספקת בחורי הישיבה שיוכלו ללמוד.

וכתב בספר חופת חתנים (פ"ז אות ט') בשם סדר היום שמה שאמרו להרבות במשחה ושמחה לא אמרו אלא ששון ושמחה של מצוה ולהאכיל לעניים בסעודתן, שאין שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות, שכל מי שמשמח לב האומללים משמח את הקב"ה, שהם כלים הנשברים של הקב"ה. ולא אמרו שמצוה להרבות סעודתן וכל מיני שמחה לקרות ולזמן עשירי עם אשר המה שמחים דשנים ורעננים בקרב ביתם ולב טוב משתה תמיד כל הימים, ולא יקוו לבני אדם לשמח את ליבם כי המה שמחים מאליהן ועיקר הכל לשמח למי שאינו שמח ולהשביע למי שאינו שבע, ולא להצבות בטן השבעים ושמחים, ואשרי אנוש יעשה זאת לעשות עיקר סעודתו לשמח לב עניים.

המזמן עניים לשמחתו הקב"ה מביא קרוביו מגן עדן לשמחה

והנה ידוע מה דאיתא בזוה"ק (פנחס דף ר"ט ע"ב) שמי שמשתף את הקב"ה ושכינתו בשמחתו, וביארו בסה"ק דהיינו שמזמין עניים לשמחתו ונעשית על טהרת הקודש, אזי הקב"ה עוקר את אביו ואמו מגן עדן ומביא אותם עמו לאותה שמחה, לקחת חלק בשמחה עם הקב"ה ושכינתו, שנא' "ישמה ישראל בעושויו" לשון רבים, ולא נאמר "עושהו" לשון יחיד, ללמד שאפילו אביו ואמו שהם גם שותפין עם הקב"ה בעשיית האדם, באים הם להשתתף בשמחת בניהם בעולם הזה אף לאחר מותם. וכן כתב בספר יסוד ושורש העבודה (שער הכולל פרק ט"ו) ובן יכבד אב ואם בזה, בבואם מגן עדן לראות את פניו על ראש שמחתו, כגון בשבתות וימים טובים, או שעושה סעודת ברית מילה לבנו או סעודת בר מצוה או בית חתנות וכיוצא איזה שמחה של מצוה, באים אביו ואמו מגן עדן לראות בשמחתו ולשמוח עמו, ובתנאי קודם למעשה צריך לשתף בשמחתו להקב"ה יתברך שמו ויתעלה, דהיינו שיהנה מהסעודה שעושה לתלמידי חכמים ואביונים, ואז מוציא הקב"ה אביו ואמו מגן עדן."

ושמעתי מהרה"ג יצחק בצרי שליט"א בשם אביו הגה"צ רבי דוד בצרי שליט"א ראש ישיבת המקובלים "השלום" שכשהיו אביו ואמו שהיתה בת הצדיק רבי סלמן מוצפי זצ"ל חוזרים מחופת נישואי ילדיהם היו מספרים זה לזה בפשטות כמשיחים לפי תומם למי אמרו שלום בחופה ואת פני מי קיבלו, והיו מספרים על אורחים רבים שכבר נפטרו לעלמא דקשוט, אביו היה מספר על אבותיו שכבר נפטרו שפגשם בשמחה וקיבל פניהם, ואימו היתה מספרת על זקנותיה שכבר נפטרו שפגשה אותם בחופה, וסיים שהיה הדבר אצלם פשוט ולא התלהבו מזה כי היו רגילים בכך.

האם יש צורך לעלות לקבר המת להזמין לשמחת נישואין

והנה יש שראו מדברי הזוה"ק הנ"ל סמך וסעד למנהגם לילך על קברי אבותם להזמין לנישואי ילדיהם (ומניחים הזמנה על קברם), וכן כתב בספר נטעי גבריאל (ה"ב עמ' תרל"ב). אולם לענ"ד נראה דאדרבה מדברי הזוה"ק מבואר באר היטב שהקב"ה בכבודו ובעצמו מביא את הוריו לבית שמחת צאצאיהם, ואין כל צורך ללכת על קברם להזמין לשם כך, וכן דקדק הגאון רבי בן ציון מוצפי שליט"א בספרו חופת ציון (עמ' רמ"ז) מדברי הזוה"ק שאין צורך ללכת להזמין קרוביו שנפטרו, וכן אין צריך לייחד להם מקום ומושב באותו מעמד, אלא הקב"ה בעצמו מודיעם ומביאם ממקומם. וכן השיבני אאמ"ר שר בית הזוהר שליט"א. ויה"ר שנזכה בקרוב ממש לחזות בזיו פניו של משיח צדקינו באולה השלימה ובתחיית המתים ובבניין בהמ"ק, אכ"ר.

קרוב או ידיד שלא הוזמן לשמחת הנישואין האם בכל זאת ראוי שיבוא להשתתף בשמחה? והאם יש להזמין אנשים שיוזע מראש שלא יוכלו להגיע לשמחה?

תשובה: מי שקרוביו או ידידיו מחתנים אחד מצאצאיהם ולא הזמינוהו לשמחת הנישואין, ידונם לכך זכות שמתוך טרדותיהם שכחו וסבורים שכבר הזמינוהו, או שמא שלחו לו הזמנה ונאבדה בדרך, וחלילה להימנע בשביל כך מללכת לשמוח בשמחתם ולברכם בברכת מזל טוב

הנה ידוע כל המעשה עם קמצא ובר קמצא בגיטין (נה:), שאחד ערך סעודה ומשתה גדול, וקמצא היה אוהבו, ובר קמצא היה בעל מריבה עימו, ושלח להזמין את קמצא לסעודה, וטעה השליח והזמין את בר קמצא, וכאשר בעל הבית הבחין בבר קמצא, גירשו מהסעודה בבושת פנים בפני כל החכמים שהיו שם, ומפני כך הלך בר קמצא ודיבר דברי מלשינות ובלע לפני הקיסר על היהודים, ונתגלגלו הדברים ומתוך כך חרב הבית. ועל זה אמרו בגמרא שם, "אקמצא ובר קמצא חרוב ירושלים".

וצע"ג למה חכמי התלמוד קבעו את סיבת החורבן בגלל "קמצא", שהיה אוהבו וידידו של בעל הסעודה ולכא' לא נטל חלק במחלוקת שהרי אף לא הוזמן וגם לא היה נוכח בסעודה, ואם כן לא היתה סיבת החורבן בגללו, משא"כ בר קמצא שהיה בעל מריבה עם בעל הסעודה, וגם הלך והוציא דיבה רעה ומלשינות על עם ישראל, וגרם לחורבן הבית. ויש להוסיף דבגמרא משמע קצת שהתביעה על "קמצא" גדולה משל "בר קמצא" שהרי קמצא הוזכר בגמרא תחילה, והדבר אומר דורשני?

והמהרש"א בגיטין עמד על שאלה זו וכתב ליישב בזה על פי דרכו (והארכתי בזה באשכול יוסף מועדים ט' באב). אולם העולם רגיל לפרש שאכן היה כאן תביעה גדולה על קמצא, אף שהיה אוהבו וידידו של בעל הסעודה, מפני שעיקר קצפו של בעל הסעודה היה שהשליח החליף בין אוהבו לשונאו, ואוהבו לא היה בסעודה, ואילו היה קמצא משתתף בשמחתו לא היה בעל הסעודה מקפיד כל כך, וקמצא לא הגיע להשתתף בסעודה למרות היותו ידיד ואהוב על בעל הבית, מפני שנפגע והקפיד שלא הזמינוהו לסעודה, ולכן היה קפידא על קמצא שמפני שלא השתתף בסעודה, התגלגל הדבר עד שגלינו מארצנו וחרב בתינו ונשרף היכלנו. ומכאן מוסר השכל לכל אחד ליטול חלק בשמחת קרוביו וידידיו ואוהביו, אף אם לא הזמינוהו, אם מפני שכחוהו או כל סיבה אחרת.

ועל אחת כמה וכמה יש ללמוד מכאן מוסר השכל שעל בעל השמחה ליתן לב להזמין את כל ידידיו ומכריו, קרובים ורחוקים, אף אותם שסבור שלא יוכלו להגיע אם מפני המרחק או לרוב עיסוקיהם וכדומה, ופעמים שאף האדם רק סבור שחבירו לא יוכל להשתתף בשמחתו, וראה חומרת הדברים במסכת בבא בתרא (צא.). דאמר רבה בר רב הונא אמר רב מאה ועשרים משתאות עשה בועז לבניו, ובכולן לא זימן את מנוח, אמר כיון שאשתו עקרה במה יפרע לי להזמיני לסעודה, וכולן מתו בחייו, עד שנשא את רות. וראה במהרש"א שכוונתו היתה לטובה, כי סבר שמנוח לא ירצה לקבל מתנת חנם, לכן לא הזמינו, ויש אומרים שכוונתו היתה שלא לביישו, ובכל זאת נענש.

כל התוכן בעלון זה מתוך הספר החדש "טבעת יוסף" חופה וקידושין

חתן המסרב להביא תזמורת לחופה, האם קרובי הכלה יכולים לכופו?

תשובה: המנהג להביא כלי זמר לחופה. ואף בזמן הזה שחרב הבית המנהג פשוט להביא מנגנים בנבל וכינור, בתוף ומחול, במינים ועוגב לשמחת חתן וכלה, ולכן חייב כל צד ליתן מחצה לפי כבודו וכבודה להוצאות התזמורת. למעט אותם הנוהגים שלא להביא כלי זמר בירושלים אף בחופה משום אבלות ירושלים

שהרי המנהג פשוט להביא מנגנים בנבל וכינור, בתוף ומחול במינים ועוגב לשמחת חתן וכלה, ועיקר שמחת חתן וכלה בחופה בכלי זמר, ואף מקדמת דנא כמו שהעיד בכנסת הגדולה (סי' ס"ה הגה"ט סק"א). ואיתא במדרש תלפיות (דף קס"ז ע"ג) חתן דומה למלך, מה מלך מנגנים לפניו ערב ובוקר אף החתן כן. ומעשה שאירע שמתה מושלת המדינה וציווה המושל שלא לנגן בשום כלי שיר, כל השנה, בכל המדינה, והורה המהרי"ל (עירובי צרות הביאו מג"א סי' של"ח) שלא לקיים נישואין בלא כלי זמר, שזה עיקר שמחת חתן וכלה, ואם אי אפשר יישאו במקום אחר. וכן כתב הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל בתשובותיו איגרות משה (יו"ד ח"ב סי' קי"ב) שלכן כופין אף לעניין להביא כלי זמר לחופה. מיהו מסתבר שהכל לפי המנהג בעת ובעונה, כי מתחילה היו נוהגים הכל להביא בחופה כלי זמר ממש, ועתה רבו הנוהגים להסתפק באורגניסט וכדומה.

מיהו אם אביו של החתן נוהג שלא להביא כלי זמר בחופה בירושלים משום חורבן הבית, פשוט שאי אפשר לכופו להשתתף בהוצאות לקיחת כלי זמר, כי אין כופין אדם להוציא ממון על דבר שאינו ראוי לעשותו לפי דעתו ואפ"י ממידת חסידות כמבואר בגמ' בבא בתרא (ז:): ובכרם יוסף (שם), עיין שם מה שנתבאר בזה וקחנו לכאן. דהנה אף שמעת שבטלה סנהדרין וחרב הבית גזרו חכמים שבאותו הדור שלא לנגן בכלי שיר וכל מיני זמר וכל משמיעי קול של שיר לשמח בהם, ואסור לשומעם מפני החורבן ואפ"י שיר בפה על היין אסרוה שנא' (ישעיה כ"ד) בשיר לא ישתו יין, כמבואר בשו"ע (או"ח סי' תק"ס ס"ג), ולצורך מצוה מותר, כגון לשמחת חתן וכלה, כמו שכתבו להדיא התוספות (גיטין ז. ד"ה זמרה), וכן כתב הסמ"ג (עשין דרבנן ג'), וכן פסק הרמ"א, וכן איתא בבית יוסף (שם). ובטור (או"ח סי' של"ח) כתב בשם אבי העזרי (סי' תשצ"ו) שמותר לומר לגוי בשבת לנגן בכלי שיר בחופות דאמירה לגוי במקום מצוה מותר, ואין לך שמחת חתן וכלה בלא כלי שיר, וכן נפסק בשו"ע (סי' של"ח ס"ב), וע"ש ברמ"א שיש אומרים שמותר אפילו לומר לגוי לתקן הכלי שיר בשבת משום כבוד חתן וכלה. אולם יש שנהגו שלא להביא כלי זמר כי אם כלי אחד בלבד, כגון תופים, בחופה המתקיימת... המשך אריכות בספר טבעת יוסף חופה וקידושין (עמ' שע"ז)

יש מצוה במה שמזמין קרובים ורחוקים לשמחותיו

דע כי יש מצוה בדבר במה שמזמין לחופתו, כמו שמצאתי להגאון הכתב סופר בתשובה (אה"ע ס"ס כ"ב) ונשען על דבריו בשו"ת יביע אומר (ח"ט יור"ד סי' כ"ד), וז"ל: "ראיתי בשולי מכתבו של רב אחד שכתב לעוררני על הזמנת אורחים שנדפסה בכתב אשורית, ששלחתי לשמחה של מצוה, שמחת חתן וכלה, ופקפק על זה שלא נכון להשתמש בכתב אשורית לדברי חול, כמו שכתב הבית יוסף (יור"ד רפ"ג) בשם תשובת הרמב"ם (פריימן סי' ה', בלאו סי' רס"ח). שהואיל ובכתב אשורית ניתנה התורה ולוחות הברית, מגונה הדבר להשתמש בו בדברי חול חוץ מכתבי הקודש, ולא פסקו ישראל בכל הדורות מלהיזהר ולהישמר בזה, וכל כתבי חול שלהם ואגרותיהם היו בכתב עברי בלבד, ולכן לא תמצא חרות על שקלי הקודש אלא בכתב עברי, ובגלל זה העניין שינו הספרדים כתבם, ונתנו לאותיות צורות אחרות, עד שנעשה כאילו כתב אחר. והובאה תשובה זו באורחות חיים (הל' ת"ת אות ט') שאסור לכתוב בכתב אשורית שבו ניתנה התורה, אלא כתבי הקודש בלבד. וכן פסק הרמ"א (סי' רפ"ד ס"ב). אולם במחילת כת"ר שגה בזה, כי הזמנה לסעודת מצוה, כגון לסעודת ברית מילה, וכל שכן לשמחת חתן וכלה, דבר מצוה יחשב, ואין בזה חשש איסור, והגם שמזמינים אף לרחוקים שיבואו, וידוע לשניהם כי אין באפשרותם לבוא, וההזמנה היא רק לכבוד ולחיבה נודעת, מכל מקום זה עצמו מצוה שיתכבדו מכובדים לכבוד המצוה, ולכבד התורה ולומדיה", עכ"ל.

הא למדת שאף מצוה היא להזמין חבריו לשמחותיו אף שידוע שלא יוכל להגיע, ואף התירו בשביל כך איסור כתיבת אשורית שאינו מותר אלא לכתבי הקודש.

דרוש תרומה של ריהוט לבית מדרש פעיל / ספסלים נפתחים וזדעים זיתן להנציחו לע"ז וכו' / לבירורים: 054-84-60007

"ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת"

מי שצריך לאבחתינו הקדושים הוא יברך וישמור וינצור ויצליח וירומם את כבוד יידינו היקרים והחשובים אהבתי התורה ולומדיה מיוחדים סגולה

כבוד גדעון זיסים ובמר אהרן זיסים הי"ו

לברכה והצלחה להם ולכל ב"ב בכל מעשה ידיהם

אורך ימים בימינה, בשמאלה עושר וכבוד

בכלל הברכות יידינו הנעלה שלומי זיסים הי"ו

עין זויים היא למזוזיקים בה ותומכיה מאושר

מוקדש לע"ז הוריהם היקרים:

סאלם אליה בן מסעודה ז"ל זוריה בת זוריה ע"ה,

ולע"ז אזויהם היקר זיסים בן זוריה ז"ל

ת. ז. ב. ה.

הישיבה המרכזית לימי עישי ושבתי

לצעירים מצטיינים בבית המדרש "צפוף"

רוז שלמה מוסיוף 13 קומה ב' שוק הבוכרים ירושלים

ע"ש"ק: סדר עינה לפני השקיעה.

מנוחה: זמני שקיעה לפני השקיעה (המלצה: 13 ש)

שבת בבוקר:

שחרית בשעה 8:00 בדיוק (10 ש).

קידוש ושיעור (הזרלה על 100 ש במזובן)

שבת בצהריים: סדר 1:30 מנוחה (18 ש)

מוצ"ש: סדר מהשעה 7:30 עד 9:00 (18 ש)

"אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו"